

บทบาทของนางปชาบดีโคตมีต่อพระพุทธศาสนา Role of Pajapatigotami Continue Buddhism

พระบัณฑิต สิริวฑฒโน

Phra Bandit Siriwatthano

วิทยาลัยสงฆ์สุพรรณบุรีศรีสุพรรณภูมิ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

E-mail: thatri.bundit@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการเรื่อง “บทบาทของนางปชาบดีโคตมีต่อพระพุทธศาสนา” มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ (1) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาและความเกี่ยวข้องของนางปชาบดีโคตมีต่อพระพุทธศาสนา (2) เพื่อศึกษาความมุ่งหมายของพุทธบัญญัติธรรม 8 ประการ (3) เพื่อศึกษาบทบาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของนางปชาบดีโคตมีต่อพระพุทธศาสนา

การเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้นเป็นการนำเอาหลักธรรมคำสอน อันประเสริฐ เป็นธรรมชาติ และบริสุทธิ์ที่เกิดจากพระปัญญาธิคุณขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า หลังจากที่พระพุทธองค์ทรงตรัสรู้แล้วได้นำมาถ่ายทอดให้กับพระสาวกและประชาชนที่เลื่อมใสศรัทธาได้เรียนรู้และน้อมนำเอาหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธองค์นั้นไปประพฤติปฏิบัติตามเพื่อให้เป็นคนดีมีศีลธรรมประกอบด้วยคุณธรรมมีเมตตา โดยอาศัยหลักประโยชน์ 3 คือ หลักไตรสิกขา 3 คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งพระสาวกและพระสาวิกานั้นได้นำหลักการที่พระพุทธองค์ทรงสอนไว้ มาเผยแผ่สู่พุทธบริษัททั้งหลาย แต่อาจมีการเปลี่ยนวิธีการสอนบางอย่างให้เหมาะสมกับตัวบุคคล ภูมิประเทศ สภาพสังคมและสภาพแวดล้อมต่างๆ อีกทั้งบทบาทในการประกาศพระศาสนาที่ดี บทบาทของสตรีในฐานะที่เป็นพุทธมามกะก็นับได้ว่ามีความสำคัญอย่างมากในการเผยแผ่พระศาสนา

พระนางปชาบดีโคตมีเป็นเหมือนผู้ให้กำเนิดภิกษุณีสงฆ์ ซึ่งเกิดจากการที่พระนางมหาปชาบดีโคตมีเถรี ได้รับการอุปสมบทเป็นภิกษุณีจากองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งพระนางเป็นต้นกำเนิดของภิกษุณีสงฆ์ที่เกิดขึ้นเป็นรูปแรกในโลก และพระนางยังได้เผยแผ่พระพุทธศาสนาให้กับเหล่าสตรีทั้งหลายให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา โดยการแสดงหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าให้เหล่าสตรีที่เข้ามาเฝ้าได้รู้แจ้งเห็นจริง การมีปฏิปทาอันน่าเลื่อมใสของพระเถรี การแสดงอิทธิฤทธิ์ต่างๆ ของภิกษุณีซึ่งทำให้ประชาชนทั้งหลายเลื่อมใสศรัทธาและออกบวชในพระพุทธศาสนาอย่างมากในสมัยพุทธกาล

คำสำคัญ: บทบาท, นางปชาบดีโคตมี, ธรรม 8, พระพุทธศาสนา

Abstract

Academic article on “The role of Ms. Pajapati Khot in Buddhism” has the following objectives: (1) to study the history and relations of Ms. Prajapati Khotmi with Buddhism. (2) to study the intentions of the 8 Garuda Laws of the Buddha (3) to study the role of Prajapati Gota in Buddhism propagation.

The propagation of Buddhism is the introduction of noble, natural and pure teachings arising from the wisdom of the Lord Buddha. After the Buddha had attained enlightenment, it was transmitted to the disciples and people who believed in learning and introducing the principles and teachings of that Buddha to practice in order to be a good, moral person with virtue and compassion. By relying on the three principles of benefit, namely, the threefold principle of precepts, concentration, and wisdom, which the disciples and disciples have brought the principles taught by the Lord Buddha to propagate to all Buddhist companies. But some teaching methods may be changed to suit the individual, geography, social and environment conditions, and the role in evangelism. The role of women as Buddhist monks is very important in the propagation of Buddhism.

Prajapati Gotami was like the one who gave birth to the Sangha of nuns. Caused by the Queen Mahapajapati Gotami Theri Received the ordination as a bhikkhuni from the Lord Buddha which she is the origin of the first bhikkhuni sangha in the world and she also spread Buddhism to women to have faith in Buddhism. By demonstrating the principles of the Buddha's teachings to the women who came to see them the venerable conduct of the Theri Performances of various powerful bhikkhunis which caused people to have great faith and became ordained in Buddhism during the Buddha's time.

Keywords: Role, Pajapatigotami, the 8 Garuda, Buddhism.

บทนำ

ในสมัยพุทธกาลนั้น การเผยแผ่ของพระพุทธศาสนาของภิกษุณีนั้นว่ามีความสำคัญอย่างยิ่ง ซึ่งภิกษุณีได้มีบทบาทช่วยเหลือในการทำนุบำรุงเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในพุทธกาลนั้นไม่ว่าจะพระภิกษุหรือพระภิกษุณีก็ตามล้วนแล้วแต่เป็นผู้ปฏิบัติปฏิบัติชอบ ยึดมั่นอยู่ในคุณธรรม เป็นผู้เคารพนบในพระธรรมจนสามารถเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อย่างถูกต้อง ชัดเจน มีประสิทธิภาพ ภิกษุณีนี้นั้นมีความสำคัญเพราะพระองค์ได้ทรงบัญญัติให้เป็นส่วนหนึ่งของพุทธบริษัท 4 ในการเกิดของภิกษุณีนี้นั้นเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนามีความสมบูรณ์เพิ่มมากขึ้น เช่น การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระนางปชาบดีโคตมี เพราะพระนางได้ประกาศพระศาสนาไปสู่สตรี ทำให้สตรีในสมัยนั้นหันมานับถือพระพุทธศาสนาเพิ่มมากขึ้น และเป็นที่มาของการบวชภิกษุณีขึ้นในสมัยพุทธกาล

สำหรับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระนางปชาบดีโคตมีนั้นมีหลากหลายรูปแบบ ทั้งการชักชวน การสนทนาธรรม การตอบข้อข้องใจ การแสดงธรรม โดยพระนางได้ยึดถือหลักในการแสดงธรรมตามที่พระพุทธองค์ทรงประทานไว้เป็นหลักในการปฏิบัติ คือ ชี้แจงประเด็นอย่างแจ่มแจ้ง มีจิตเมตตา มุ่งประโยชน์แก่ผู้ฟังเป็นหลัก ไม่เห็นแก่ลาภ ไม่ยกตนข่มท่านและไม่เสียดสี ด้วยเหตุของการยึดมั่นในหลักการดังกล่าวพระนางปชาบดีโคตมีจึงได้เป็นผู้มีส่วนสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และพระนางยังได้ช่วยทำนุบำรุง อุปถัมภ์บำรุงพระภิกษุ สามเณร มาโดยตลอด ซึ่งบทบาทของพระนางปชาบดีโคตมีมิใช่มีแต่ในด้านของการเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพียงอย่างเดียวเท่านั้น ยังมีในด้านต่างๆ ซึ่งได้เป็นแบบอย่างให้แก่ภิกษุณีสืบต่อมา แม้ว่าในปัจจุบันนี้จะไม่มีการบวชภิกษุณีแต่ก็ยังมีอุบาสิกาที่ยึดหลักของพระนางมาเป็นแบบอย่างในการประพฤติปฏิบัติ อันเนื่องจากอุบาสิกาก็เป็น 1 ในพุทธบริษัท 4 ที่เป็น

ส่วนสำคัญในการช่วยประคับประคอง ทำนุบำรุงและคอยส่งเสริม ช่วยเหลือพระพุทธศาสนามาตั้งแต่สมัยพุทธกาลจนถึงปัจจุบัน

ประวัติของนางมหาปชาบดีโคตมีต่อพระพุทธศาสนา

พระนางมหาปชาบดีโคตมีเกิดในวรรณะกษัตริย์เชื้อสายศากยวงศ์ ตระกูลโกถิยวงศ์ เป็นธิดาของพระเจ้าอัญชนะและพระนางกาญจนมา มีพี่น้องร่วมสายเลือด คือ พระเจ้าสุปปพุทธะ เจ้าชายทัณฑปณิ พระนางสิริมหามายา, พระนางมหาปชาบดี พอถึงวัยที่สามารถครองเรือนได้ ไหฺรหลงได้ทำนายดวงทั้งพระนางสิริมหามายาและพระนางมหาปชาบดีว่า หากมีพระโอรสจะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ เมื่อถึงวัยที่จะออกเรือนได้พระเจ้าสีหฬจึงได้ส่งขอทั้งพระนางสิริมหามายาและพระนางมหาปชาบดีให้กับเจ้าชายสุทโธทนะลูกชายของตนพร้อมกันทั้งสองพระองค์ โดยอภิเษกให้พระนางมหาสิริมาายเป็นอัครมเหสี หลังจากที่พระนางสิริมหามายาผู้เป็นพี่สาวได้ประสูติพระโอรสได้ 7 วัน พระนางสิริมหามายาก็สิ้นอายุขัย พระเจ้าสุทโธทนะจึงแต่งตั้งพระนางมหาปชาบดีเป็นอัครมเหสีแทนเพื่อจะได้ดูแลเจ้าชายสิทธัตถะไปพร้อมๆ กับพระโอรสที่มีพระนามว่า นันทกุมาร และพระธิดานามว่า รูปนันทา ซึ่งเป็นบุตรของพระนางกับพระเจ้าสุทโธทนะ ถึงแม้พระนางจะไม่ใช่มารดาจริงๆ ของเจ้าชายสิทธัตถะ แต่พระนางก็รักเจ้าชายสิทธัตถะมาก ให้นมเจ้าชายสิทธัตถะด้วยตัวเองพระนางทรงเป็นพระราชนิเแห่งศากยวงศ์อย่างสมพระเกียรติและมีความสุข

ครั้นเมื่อเจ้าชายสิทธัตถะได้เสด็จออกผนวชจนได้บรรลุพระสัพพัญญุตญาณแล้ว พระองค์ได้เสด็จไปโปรดพระประยูรญาติ ณ กรุงกบิลพัสดุ์ พระองค์ได้เสด็จเข้าไปบิณฑบาตในพระนครและทรงแสดงธรรมกถาโปรดพระเจ้าสุทโธทนะพุทธบิดาในระหว่างทาง เพื่อให้พุทธบิดาได้ดำรงอยู่ใบริยภูมิขึ้นพระโสดาบัน ครั้นวันที่ 2 พระองค์ได้เสด็จเข้าไปรับอาหารบิณฑบาตในพระราชนิเวศน์ ทรงแสดงธรรมโปรดพระเจ้าสุทโธทนะพุทธบิดาและพระนางปชาบดีโคตมีพระน้านาง ยังพุทธบิดาให้ดำรงอยู่ในพระสัทกาคามี ยังพระน้านางให้บรรลุพระโสดาปัตติผล และในวันรุ่งขึ้น พระองค์ทรงแสดงธรรมเรื่องมหาปาลชาดกโปรดพระเจ้าสุทโธทนะพุทธบิดา พอจบพระเจ้าสุทโธทนะก็ทรงบรรลุเป็นพระอริยบุคคลชั้นพระอนาคามี (84000, [ออนไลน์])

ต่อมาพระศาสดาได้อาศัยอยู่ในกรุงเวสาลีประทับอยู่ ณ ภูฏาคารศาลา ขณะนั้นพระเจ้าสุทโธทนะได้ทรงทำให้แจ้งพระอรหัตแล้วปรินิพพานภายใต้พระมหาเศวตฉัตรของพระองค์ หลังจากที่พระเจ้าสุทโธทนะได้เสด็จสวรรคตและได้มีการถวายพระเพลิงพระบรมศพแล้ว ครั้นนั้นพระนางมหาปชาบดีโคตมีได้เกิดความเศร้าโศกเสียพระทัยเป็นอย่างมากปรารถนาที่จะทรงออกผนวช ซึ่งในขณะนั้นเองได้เกิดเหตุที่ชาวพระนครทั้ง 2 เมือง คือ เมืองกบิลพัสดุ์กับเมืองโกถิยะ ได้เกิดทะเลาะกันในเรื่องการแย่งน้ำในแม่น้ำโรหิณีที่ไหลผ่านระหว่างนครทั้งสอง จนถึงขั้นจะรบกัน พระศาสดาจึงได้เสด็จไปเทศนาเรื่อง “อิตตทัณตสูตร” โปรดหมู่พระญาติในระหว่างเมืองทั้งสองให้เข้าใจกัน เจ้าทั้งหลายเมื่อได้ฟังพระธรรมเทศนาได้เกิดความเลื่อมใสศรัทธาต่อองค์พระศาสดาจึงได้มอบถวายพระกุมารฝ่ายละ 250 องค์ ให้ไปบวชตามเสด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า ครั้นเมื่อบวชแล้วพระชายาของภิกษุเหล่านั้นก็ได้ส่งข่าวไปยังพระภิกษุหนุ่มเหล่านั้นทำให้ภิกษุเหล่านั้นเกิดความไม่ยินดีในเพศสมณะ พระศาสดาทรงทราบว่ภิกษุหนุ่มเหล่านั้นได้เกิดความเบื่อหน่ายในสมณวิสัย จึงทรงนำพระภิกษุหนุ่มทั้ง 500 รูปเหล่านั้นไปสู่สระชื่อว่ากุณฑละ ทรงประทับนั่งบนแผ่นหินที่ทรงเคยประทับนั่งในครั้งที่พระองค์เสวยพระชาติเป็นนาคอุเหัว พระองค์ทรงเทศนาเรื่อง “กุณฑลชาดก” เพื่อบรรเทาความไม่ยินดีของภิกษุเหล่านั้นลง พอจบพระธรรมเทศนาพระภิกษุหนุ่มทั้งหมดนั้นก็ได้นำรงอยู่ในโสดาปัตติผล จากนั้นพระพุทธองค์ทรงนำพระภิกษุหนุ่มกลับมาสู่ป่ามหาวันอีกครั้งหนึ่ง พระองค์

ทรงกระทำให้พระภิกษุทั้ง 500 นั้นให้ดำรงอยู่ในพระอรหัตตผล ฝ่ายพระชายาของพระภิกษุเหล่านั้นเมื่อได้ส่งข่าวไปเพื่อเป็นการดูใจพระภิกษุเหล่านั้นว่ายังปรารถนาในเพศของคฤหัสถ์อยู่หรือไม่ พระนางทั้งหลายก็ได้รับคำตอบไปว่า “พวกเราไม่ปรารถนาที่จะครองเรือน” พระนางเหล่านั้นทรงดำริว่า “เมื่อเป็นอย่างนั้นก็ไม่มีความประสงค์อันใดที่พวกเราจะต้องกลับไปยังเรือน” พวกพระนางเหล่านั้นจึงได้ไปเข้าเฝ้าพระนางมหาปชาบดีเพื่อขออนุญาตบรรพชาแล้วจะออกบวช พระชายาทั้ง 500 นาง จึงเข้าไปเฝ้าพระนางมหาปชาบดีแล้วทูลว่า “ข้าแต่พระแม่เจ้า ขอพระแม่เจ้าโปรดทรงอนุญาตให้พวกหม่อมฉันทั้งหลายบวชเถิด” ซึ่งในขณะนั้นพระนางมหาปชาบดีโคตมีเองก็ทรงมีความปรารถนาที่จะออกบวชอยู่แล้วจึงได้พาสตรีเหล่านั้นไปเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า

ครั้นนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ประทับอยู่ ณ นิโครธาราม เขตกรุงกบิลพัสดุ์ ในสักกะชนบท พระนางมหาปชาบดีโคตมีได้ไปเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า ถวายบังคมแล้วได้ไปยืนอยู่ ณ ที่ควร ครั้นแล้วได้ทรงกล่าวทูลต่อพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า “หม่อมฉันขอประทานโอกาสพระพุทธรูปเจ้าข้า ขอสตรีพึงได้ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ในพระธรรมวินัยที่พระตถาคตประกาศแล้ว”

พระผู้มีพระภาคเจ้าเมื่อได้ฟังคำขอ ของพระนางมหาปชาบดีแล้วทรงตรัสห้ามว่า “อย่าเลย โคตมีเธออย่างชอบใจ การที่สตรีออกจากเรือนมาบวชเป็นบรรพชิต ในธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศแล้วเลย”

แม้ครั้งที่สอง และครั้งที่สาม ที่พระนางมหาปชาบดีโคตมีได้ทูลอ้อนวอนต่อพระผู้มีพระภาคเจ้าเพื่อทรงให้อนุญาตให้สตรีบวชได้ แต่พระผู้มีพระภาคเจ้าก็ทรงห้ามเสียทั้งสามครั้ง (84000, [ออนไลน์]) พระนางมหาปชาบดีทรงเสียพระทัยจนกระทั่งกันแสงแล้วจึงได้เสด็จกลับไป ครั้นนั้นพระพุทธรูปเจ้าได้เสด็จไปยังเมืองเวสาลีและไปประทับที่ป่ามหาวัน ฝ่ายของพระนางมหาปชาบดีโคตมีพอเสด็จกลับถึงพระตำหนักก็ทรงตัดสินพระทัยเป็นแน่วแน่ที่จะบวชจึงปลงพระเศวตของพระองค์ แล้วทรงผ้ากาสาพัสตร์อธิฐานเพศเป็นนิกบวชจำเพราะพระศาสนา พร้อมด้วยเจ้าหญิงจากศากยวงศ์ (สาเกยานิ) เป็นจำนวนมาก จากนั้นก็พากันไปเฝ้าพระพุทธรูปเจ้าถึงเมืองเวสาลีแล้วพากันประทับยืนกันแสงอยู่ที่ขุมประตูป่ามหาวัน พระอานนท์พบเข้าก็ได้สอบถามข้อเท็จจริงแล้วบอกให้พระนางเจ้าพร้อมทั้งสาเกยานิรออยู่ที่ขุมประตุนั้นก่อน จากนั้นพระอานนท์ ก็เข้าไปกราบทูลให้พระพุทธรูปเจ้าทรงทราบ พระอานนท์กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระนางมหาปชาบดีโคตมี พร้อมด้วยสาเกยานิจำนวนมากพากันตัดเกศา นุ่งห่มผ้ากาสาพัสตร์ยืนกันแสงอยู่ที่ขุมประตุนั้น มีจิตใจแน่วแน่จะขออุปสมบทในพระธรรมวินัยนี้ ขอพระองค์จงโปรดให้พระนางบวชเถิด แต่พระพุทธรูปเจ้าก็ไม่ทรงอนุญาต พระอานนท์สสารและเห็นใจหญิงเหล่านั้น จึงคิดหาเหตุผลที่จะให้พระองค์ทรงอนุเคราะห์สตรีเหล่านั้นจึงทูลถามว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ สตรีถ้าบวชได้แล้วจะทำมรรคผลได้สำเร็จหรือไม่?” พระพุทธรูปเจ้าทรงตอบว่า “ได้ “ พระอานนท์จึงอ้างเหตุผลที่พระนางมหาปชาบดีโคตมีซึ่งเป็นพระน้านางของพระพุทธรูปเจ้าซึ่งได้ทรงเลี้ยงพระองค์มาในวัยเยาว์ จึงมีคุณ ฉะนั้นจึงทูลขอให้สตรีบวชได้ พระพุทธรูปเจ้าก็ทรงตรัสว่า ถ้าพระนางมหาปชาบดีโคตมียอมรับ “ครุธรรม 8 ประการ” ได้ก็จะให้บวชซึ่งครุธรรม 8 ประการมีดังนี้

1. พระภิกษุณีแมंबวชแล้วร้อยพรรษา ต้องเคารพนบไหว้พระภิกษุแมंबวชใหม่ในวันนั้น
2. พระภิกษุณีจะจำพรรษาอยู่โดดเดี่ยวโดยไม่มีพระภิกษุไม่ได้ ต้องมีสำนักอยู่เป็นเอกเทศในเขตวัดที่มีพระภิกษุอยู่ด้วยหรือไม่ก็อยู่ใกล้ๆ หมู่บ้านที่สุด
3. พระภิกษุณีต้องปฏิบัติกิจ 2 อย่างทุกครั้งเดือน คือ สอบถามอุโบสถและรับโอวาทจากพระภิกษุสงฆ์
4. พระภิกษุณีจำพรรษาแล้ว เวลาจะทำพิธีออกพรรษาด้วยการปวารณาต้องทำพิธีออกพรรษา 2 ครั้ง คือ ทำพิธีในที่ประชุมสงฆ์ที่เป็นฝ่ายของพระภิกษุณี และจะต้องทำในฝ่ายพระภิกษุสงฆ์ซ้ำอีกครั้งหนึ่ง

5. พระภิกษุณีต้องอาบัติหนัก (ทำผิดวินัยร้ายแรง) ต้องประพาศติมานัตในสงฆ์สองฝ่าย (คือลงโทษกักบริเวณตัวเองตามกรรมวิธีของสงฆ์) เป็นเวลา 15 วัน

6. พระภิกษุณีจะต้องได้รับอุปสมบทจากสงฆ์สองฝ่าย (บวชจากภิกษุณีสงฆ์ครั้งหนึ่งให้ภิกษุสงฆ์บวชอีกครั้งหนึ่ง)

7. พระภิกษุณีจะต้องไม่บริภาษหรือด่าพระภิกษุสงฆ์ ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น

8. พระภิกษุณีต้องไม่สอนพระภิกษุสงฆ์ แต่จะเป็นฝ่ายรับการสอนจากพระภิกษุสงฆ์เท่านั้น

เมื่อพระอานนทได้ฟังครุธรรม 8 ประการจากพระพุทธองค์แล้ว พระอานนทจึงได้นำรายละเอียดของครุธรรม 8 ประการไปบอกแก่พระนางมหาปชาบดีโคตมี เพื่อให้ทรงทราบและทรงพิจารณาครุธรรมทั้ง 8 ฝ่ายของพระนางมหาปชาบดีโคตมีพร้อมทั้งพระชายาของพระภิกษุหนุ่มทั้ง 500 ต่างก็ยอมรับในครุธรรมพระนางมหาปชาบดีโคตมีกับพระชายาทั้งหมดจึงได้รับอุปสมบทเป็นพระภิกษุณีในพระพุทธศาสนา เมื่อพระนางมหาปชาบดีโคตมีได้อุปสมบทแล้วได้บำเพ็ญเพียรจนได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ พระพุทธเจ้าได้ทรงยกย่องพระนางว่าเป็นเอตทัคคะ คือ ผู้เลิศกว่าผู้อื่นในทางรัตตัญญู (คือ ผู้มีประสบการณ์มาก)

ต่อมาภายหลังพระอานนทได้กราบทูลถามถึงเหตุผลที่ทรงริบหรือให้การประทานอุปสมบทแก่สตรีพระพุทธองค์ทรงให้เหตุผลว่า “พรหมจรรย์จะอยู่ไม่ได้นานถ้าสตรีบวชในพระพุทธศาสนา”

ความมุ่งหมายของพุทธบัญญัติครุธรรม 8

ความมุ่งหมายที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติครุธรรม 8 ประการ ไว้เป็นเงื่อนไขและวิธีการอุปสมบทสตรีให้เป็นภิกษุณีนั่น ที่แท้จริงอยู่ที่ทรงอนุเคราะห์สตรีและเพื่อป้องกันความอ่อนแอและภัยอันตรายที่จะเกิดกับภิกษุณีและพระธรรมวินัย (วิ.จ. (ไทย) 7/406/323, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) พุทธบัญญัติครุธรรมจึงเป็นเหมือนการสร้างทำนบกั้นน้ำ คือ อันตรายที่จะไหลบ่าสร้างความเสียหายแก่ภิกษุณีและพระศาสนาเป็นสำคัญ เนื่องจากในขณะนั้นมีแต่เฉพาะพระสงฆ์ทำการ เผยแพร่พระพุทธศาสนา ต้องต่อสู้แข่งขันการประกาศศาสนากับศาสนาหรือเจ้าลัทธิอื่นๆ เช่น พวกศาสนาทั้งหลายที่มีทัศนคติที่กดขี่สตรีไม่ให้มีนักบวชสตรี และสตรีไม่สามารถบรรลุธรรมในศาสนาของตน ได้ และประเพณีสังคมอินเดียไม่ยกย่องสตรีทำให้สตรีมีฐานะต่ำต้อยในครอบครัวและในสังคมตลอดมา ซึ่งล้วนเป็นค่านิยมของสังคมอินเดียไปแล้วว่าสตรีมีฐานะต่ำต้อยกว่าบุรุษ (บรรจบ บรรณรุจิ, 2539: 46) พระองค์ทรงวางเงื่อนไขในการบวชสตรีในธรรมวินัยนั้นก็เพื่อให้สังคมยอมรับว่าสตรีมี ความสามารถเท่าเทียมกับบุรุษในการบรรลุธรรม แม้จะด้อยในทางสังคมก็ตาม แต่พระพุทธเจ้าก็ยัง ทรงตระหนักถึงสภาพการสังคม จารีต และธรรมเนียมที่เกี่ยวกับเรื่องนักบวชสมัยนั้นว่ามีความสำคัญ อย่างไร เพราะเงื่อนไขของสังคมอินเดียในสมัยนั้นยังไม่อำนวยให้สตรีออกบวช เพราะนักบวชสตรียังไม่เป็นที่ยอมรับ เช่น ในศาสนาเชน ศาสดา มหาวีระ ซึ่งไม่อนุญาตให้มีสตรีบวชในศาสนา สตรีเข้าสู่ศาสนาได้ในฐานะอุบาสิกาเท่านั้น แม้จะมีสตรีรักษาธรรมในรูปแบบของนักบวช แต่ก็ไม่อนุญาตให้นักบวชสตรีบรรลุธรรมสูงสุด คือ โมกษะหรือไภวไล (David S. Noss and John B Noss, 1994: 132) ถ้าจะบรรลุได้ก็ต้องเป็นเพศชายนี่คือค่านิยมหรือทัศนคติของสังคมอินเดียในขณะนั้น เมื่อสังคมไม่ยอมรับนักบวชสตรีอย่างนั้น ถ้าพระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้สตรีบวชเป็นภิกษุณีได้ทันทีก็จะกลายเป็นจุดอ่อนให้แก่ศาสนาหรือเจ้าลัทธิอื่นกล่าวโจมตีหรือติเตียนด้วยการกดขี่พระพุทธศาสนาให้ต่ำลงว่าสตรีก็บวชได้ ในศาสนาพุทธซึ่งขณะนั้นฝ่ายปรีชาได้พยายามหาเรื่องโจมตีพระพุทธศาสนา โดยเอาเรื่องสตรีออกบวชในธรรมวินัยเป็นสาเหตุอยู่แล้วก็จะกลายเป็นประหนึ่งว่าสตรีจุดคณะสงฆ์ และกดขี่ธรรมวินัยให้ต่ำลงซึ่งสังคมก็จะตำหนิสตรีว่าเป็นต้นเหตุแห่งความเสื่อมของศาสนา (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2545: 30, 34) เพื่อปิดทางแห่งการโจมตีและกดขี่พระธรรมวินัยให้ต่ำลง

โดยการยกกรณีการอุปสมบทสตรีขึ้นกล่าวหา พระพุทธเจ้า พระองค์จึงทรงบัญญัติครุธรรม 8 ประการขึ้น ซึ่งอาจพิจารณาด้วยเหตุผลประกอบ ดังนี้

ข้อที่ 1 ที่ว่าภิกษุณีแม้อุปสมบทแล้ว 100 พรรษา ก็จะต้องแสดงความเคารพแก่ภิกษุแม้จะพึงอุปสมบทนั้น นอกจากเหตุผลแห่งการล้อมรั้วป้องกันความเสื่อมสูลงของพระสังฆธรรมและเพื่อถอดถอนอิตตา คือ อติมานะ ความถือตัวจัด เช่น ชัตติยมานะแล้ว ค่านิยมของสังคมอินเดียขณะนั้น ยังไม่ยอมรับนักบวชสตรี อนุปสัมบันของภิกษุและเกิดขึ้นหลังภิกษุสงฆ์เกิด แม้พระนางปชาบดีโคตมี เมื่อได้อุปสมบทแล้วทูลพระพุทธเจ้าขอให้ภิกษุกับภิกษุณีเคารพกันตามพรรษา พระพุทธเจ้าก็ไม่ทรงอนุญาต โดยตรัสว่า แม้แต่อัญเดียรถีย์ทั้งหลายก็ไม่กระทำกัน เพราะเจ้าลัทธิอื่น เช่น พวกนิครนถ์คอยหาทางที่จะโจมตีกดขี่และข่มพระพุทธศาสนาอยู่แล้ว จึงทรงบัญญัติสิกขาบทห้าม ไม่ให้ภิกษุและภิกษุณีให้ของขบฉันแก่นักบวชนิครนถ์ที่คอยจ้องจับผิดพระพุทธเจ้าอยู่ตลอดเวลา นั้น ด้วยมือตนเองทรงปรับอาบัติผู้ฝ่าฝืน การบัญญัติครุธรรมข้อนี้มีวัตถุประสงค์สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ พระพุทธเจ้าทรงตระหนักในการขจัดความถือตัวจัด คือ อติมานะ ของผู้ออกบวชจากวรรณะสูง เช่น วรรณะกษัตริย์ และวรรณะพราหมณ์ เนื่องจากพระพุทธศาสนา คือ ระบอบแห่งการถอนมานานุสัยหรือ อติมานะ ดังนั้น การบัญญัติครุธรรม 8 ประการ ที่ให้เป็นการบวชภิกษุณีจึงเป็นทางแห่งการถอนชัตติยมานะของพระนางมหาปชาบดีโคตมีและเจ้าศากยะทั้งปวงเป็นเบื้องต้น ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงตระหนักอยู่เสมอในเรื่องนี้ เพราะเจ้าศากยะเป็นราชวงศ์ที่ถือตัว จัดว่าตนเป็นวงศ์กษัตริย์ที่บริสุทธิ์สูงยิ่งกว่ากษัตริย์และมนุษย์ทั้งปวง เพราะฐานะของสตรีในทางสังคมมีฐานะด้อยกว่าบุรุษอยู่ จึงไม่ทรงอนุญาตให้ภิกษุสงฆ์ให้ภิกษุณี พุทธองค์ทรงอนุเคราะห์เหล่าศากยราชทั้งหลายเพื่อให้เกิดความคิดที่เป็นสัมมาทิฐิ ทำจิตใจให้อ่อนน้อมให้เหมาะที่จะรองรับคุณธรรมทั้งปวง อันเป็นเหตุแห่งความเจริญของพวกศากยะนั้นเอง การถือมานะจัดว่าตนเองเท่านั้นสูงส่ง ตนเองเท่านั้นบริสุทธิ์เป็นจิตใจที่คับแคบกระด้างกล้าแข็งนำมาให้แต่ความพินาศเพราะเป็นจิตที่ไม่เหมาะสมมุฑา ที่รองรับธรรมวินัยหรือวิหารธรรมรวมทั้งคุณธรรม การอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างปรองดองได้ พระนางมหาปชาบดีโคตมี มีฐานะเป็นพระมารดาเลี้ยงของพระพุทธเจ้า มีอายุแก่กว่าพระพุทธเจ้ามีจิตใจกล้าแข็งและเป็นสตรีนิยมเด็ดเดี่ยวไม่ยอมแพ้ใคร จะเห็นได้จากการที่พระนางพยายามทูลขออนุญาตให้สตรีได้บวชเป็นภิกษุณีเป็นต้น เรื่องมานะกษัตริย์ศากยวงศ์รุนแรงจัดนั้นมีปรากฏในเรื่องต่างๆ ที่แสดงให้เห็นได้ เช่น เรื่องพระติสสะศากยบุตร (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2545: 30, 34) ผู้เป็นลูกของพระพุทธเจ้าบวชยังไม่ได้พรรษาแต่วางตัวแข็งแสดงชัตติยมานะกล้าแข็ง ไม่เอื้อเฟื้อในการปฏิสังขารพระเถระอาคันตุกะ ยกมานะกษัตริย์ศากยะของตนขึ้นข่มแล้วทะเลาะกับพระมหาเถระผู้มาเฝ้าพระพุทธเจ้า เกิดเรื่องไปถึงพระพุทธเจ้า พระองค์ทรงให้พระติสสะไปขอขมาโทษที่ได้ล่วงเกินกับพระเถระเหล่านั้น แต่พระติสสะก็ไม่ยอมอ้างว่าตนไม่ผิดกลายเป็นคนว่ายากสอนยาก และเรื่องพระเจ้าวิทูทกะ (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2540: 18) เจ้าศากยวงศ์แห่งกรุงกบิลพัสดุ์ด้วยความอาฆาตเพื่อล้างแค้นที่เจ้าศากยะดูหมิ่นพระชาติของพระเจ้าปเสนทิโกศล โดยประธานธิดาของนางทาสี มีชื่อว่าวาสภ-ชัตติยาให้เป็นพระมเหสี และเรื่องเจ้าศากยะทั้ง 6 ออกบวชติดตามพระพุทธเจ้าพร้อมกับคนรับใช้ คือ อุบาลีกัลบก นายทุนขอพระพุทธเจ้าให้อุบาลีกัลบก (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2540: 105) บวชก่อนพวกตนเพื่อพวกตนที่ถือตัวว่าเป็นกษัตริย์ศากยวงศ์จะได้เคารพทำการกราบไหว้อุบาลีในฐานะอาวโสเพื่อทำลายมานะกษัตริย์ศากยวงศ์ของพวกตนว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ทั้งหลายชื่อว่าเป็นพวกศากยะ มีความถือตัวประจำสันดาน ผู้นี้ อุบาลี เป็นคนบำเรอของพวกข้าพระองค์ตลอดราตรีนาน ขอพระองค์โปรดให้ผู้นี้บวชก่อน ข้าพระองค์ทั้งหลายจะทำสามัคคีธรรมมีการอภิวัตเป็นต้นแก่เขา ความถือตัวของข้าพระองค์จักสร้างสันไปด้วย อาการอย่างนี้ พระพุทธเจ้าทรงอนุญาต และเรื่องพระนางมหาปชาบดีโคตมี หลังจากได้มีการ อุปสมบทเป็นภิกษุณีแล้ว

ทูลขอพระพุทธองค์ ให้ภิกษุณีและพระภิกษุแสดงความเคารพกันตามลำดับอาวุโส (วิ.จ. (ไทย) 7/162/292, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ซึ่งพระพุทธเจ้าไม่ทรงอนุญาต เป็นต้น

ข้อที่ 2 ภิกษุณีไม่พึงอยู่จำพรรษาในอาวาสที่ไม่มีภิกษุ ก็คืออาวาสที่ไม่มีภิกษุหมายถึงสำนักภิกษุณีที่ไม่มีภิกษุผู้จะให้โอวาทอยู่ภายในระยะ 1 โยชน์ และเส้นทางที่จะไปยังสำนักภิกษุณีไม่ปลอดภัยนั้น เนื่องจากทรงตระหนักถึงความปลอดภัยของภิกษุณีสตรีเพศ ซึ่งเป็นเพศอ่อนแอจะถูกเบียดเบียนได้ง่าย และเพื่อความเอื้อต่อการรักษาพระวินัย กล่าวคือหลังจากอนุญาตให้สตรีบวชในธรรมวินัยได้แล้ว ภิกษุณีหลายต่อหลายรูปถูกเบียดเบียน ถูกทำร้าย ถูกปล้นปลดทรัพย์ ถูกข่มขืน และประสบอันตรายต่างๆ นานา เพราะไม่มีภิกษุสงฆ์คุ้มครอง จึงทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามไม่ให้ภิกษุณีอยู่ป่าตามลำพัง เพื่อความเอื้อต่อการรักษาสิกขาบทนั้น ก็คือภิกษุณีอยู่ตามลำพังรูปเดียวหรือจำพรรษาในอาวาสที่ไม่มีภิกษุยอมทำให้ภิกษุณีไม่สามารถที่จะไปเพื่อรับครุธรรมอันเป็นโอวาทหรือเพื่อประสงค์จะทำอุโบสถและปวารณาได้ และในการประพฤติมานัตเพื่อออกจากอาบัติ สังฆาติเสส ถ้าเป็นเรื่องของภิกษุทรงบัญญัติให้ประพฤติมานัตอยู่กรรมรูปเดียวได้ แต่สำหรับภิกษุณี แล้วทรงบัญญัติสิกขาบทให้ภิกษุณีสงฆ์สมมติภิกษุณีรูปอื่นมาเป็นเพื่อนให้อยู่ได้

ข้อที่ 3 ที่ว่าภิกษุณีต้องหวังธรรม 2 ประการ คือ ถ้ามวันอุโบสถ 1 เข้าไปฟังคำสอน 1 จากภิกษุสงฆ์ ทุกกึ่งเดือนนั้น ทรงมีพุทธประสงค์ เพื่อความมั่นคงของพระธรรมวินัยและเพื่อจรรโลง ความเลื่อมใสแก่เพื่อนสัปพรหมจารีด้วยกันที่ไม่ทอดธุระในสังฆกรรมที่พึงปฏิบัติร่วมกันและเพื่อสังฆะ สามัคคีในการศึกษาสิกขาบทหรือโอวาทนั้นทรงแสดงถึงคุณสมบัติของภิกษุผู้ทำหน้าที่สอนภิกษุณีไว้ 8 ประการ คือ (1) เป็นผู้มั่งคั่ง คือ สำรวมในปาติโมกข์สังวรศีล มีปกติเห็นภัยในโทษเพียงเล็กน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย (2) เป็นพหูสูตร คือ ทรงสุตะ เป็นผู้สั่งสมสุตะธรรมแก่นแท้อันงามในท่ามกลาง งามในที่สุด แท่งตลอดโดยปัญญา (3) ทรงปาติโมกข์ คือ มีพระปาติโมกข์ทั้งสองมาแล้วด้วยดีโดยพิสดารแก่ภิกษุณีนั้น กล่าวคือภิกษุณีนั้นจำแนกได้ดี วินิจฉัยได้เรียบร้อย โดยสูตรโดยพยัญชนะ (4) เป็นผู้มีความฉลาดเฉลียวชัดเจน (5) เป็นที่นิยมชมชอบของภิกษุณีโดยมาก (6) เป็นผู้สามารถกล่าวสอนภิกษุณีได้ (7) เป็นผู้ไม่เคยล่วงครุธรรมกับภิกษุณี (8) มีพรรษา 20 หรือเกิน 20 พรรษา

ข้อที่ 4 ที่ว่าภิกษุณีอยู่จำพรรษาแล้วต้องปวารณาในสงฆ์สองฝ่ายนั้น เนื่องจากการ เข้าพรรษาและปวารณาเป็นสังฆกรรมหรือกิจของสงฆ์ที่จะต้องทำร่วมกัน การบัญญัติครุธรรมข้อนี้ ทรงมีพุทธประสงค์จะให้รักษาความเอื้อเพื่อเช่นเดียวกับการอุปสมบทภิกษุณีเป็นสังฆกรรมที่จะต้องกระทำในสงฆ์สองฝ่ายเพื่อให้เกิดสังฆสามัคคีและความเอื้อเพื่อในพระวินัยกรรมร่วมกัน

ข้อที่ 5 ที่ว่าภิกษุณีต้องอาบัติสังฆาติเสสแล้วต้องประพฤติปักขมานัต ตลอดปักข์ (15 ราตรี) ในสงฆ์ 2 ฝ่ายนั้น เนื่องจากการทรงมีพุทธประสงค์จะให้ป็นสังฆกรรมที่มีความหมายแต่สงฆ์ทั้ง 2 ฝ่าย เพราะเป็นการออกกันอาบัติหนักที่สงฆ์ทั้งสองฝ่ายจะต้องปฏิสัมพันธ์และรับทราบร่วมกัน ไม่ใช่กิจกรรมของบุคคลแต่เป็นกิจกรรมของสงฆ์ สำหรับภิกษุทรงบัญญัติให้ประพฤติปักขมานัต 5 วัน เป็นปกติ และสำหรับภิกษุณีทรงอนุญาตให้ประพฤติปักขมานัต 15 วัน ในสงฆ์ทั้ง 2 ฝ่าย

ข้อที่ 6 ที่ว่าภิกษุณีต้องแสวงหาอุปสัมปทาในสงฆ์ 2 ฝ่าย เพื่อศึกษานาผู้มีสิกขาอันศึกษาแล้วในธรรม 6 ประการ ครบ 2 ปี แล้วนั้น ข้อนี้ทรงแสดงไว้ให้เป็นวิธีและขั้นตอนการอุปสมบทสตรีเป็นภิกษุณีเพื่อการคัดเลือกทดลองสตรีผู้ปรารถนาจะบวชในความอดทน และเพื่อฝึกอบรมผู้ที่จะเป็นภิกษุณีในอนาคตให้รู้จักขั้นตอนและสมณวัตร ป้องกันสตรีมีครรภ์หรือบุตรยังอ่อนยังดุ่มนมอยู่ เข้ามาบวชจะเป็นปัญหาในสังคมสงฆ์ เพื่อให้ภิกษุณีมีความสำนึกหวงแหนในความเป็นสมณเพศและเพื่อถ่วงการให้โอกาสสตรีผู้มีศรัทธาแรงกล้าจริงๆ เป็นการป้องกันการปลอมแปลงเข้ามาบวชเป็นภิกษุณีเพื่อวัตถุประสงค์อื่น

ข้อที่ 7 ที่ว่าภิกษุณีไม่พึงดำบริภาษภิกษุโดยปริยายอย่างใดอย่างหนึ่งนั้น ข้อนี้ทรงมีพุทธประสงค์เพื่อให้ผู้เข้ามาบรรพชาอุปสมบทในธรรมวินัยของพระองค์เป็นผู้มีกายวาจาใจเรียบร้อยประพฤติตนเป็นคนดีน่ารักสง่างามทุกสถานในกาลทุกเมื่อ แม้จะปฏิสัมพันธ์กันในเรื่องใดก็ตามก็ให้มีความอดทน มีความระมัดระวัง มีความสงบเสงี่ยมสังวรต่อกัน ภิกษุสงฆ์เป็นเหมือนพี่ชาย ภิกษุณีสงฆ์ เปรียบเสมือนน้องสาว ซึ่งมีความสัมพันธ์อย่างภราดรภาพ ไม่ให้ดูต่ำพี่ชาย เพราะการต่ำพี่ชายเป็นกิริยาของการไม่สำรวมของสตรี ครุธรรม ข้อนี้จึงทรงบัญญัติเพื่อหลีกเลี่ยงการตั้งตัวเป็นผู้สำคัญตนว่า เหนือกว่าแต่เพื่อให้เป็นคนสุภาพ เมื่อถึงวาระที่ภิกษุณีกล่าวแนะนำตักเตือนภิกษุก็ให้ตั้งจิตเมตตาในวจีกรรม มุ่งหวังให้ผู้ได้รับคำแนะนำตักเตือนนั้นสำนึกด้วยดี แต่สำหรับภิกษุสงฆ์ในการให้อโวาทแก่ภิกษุณีผู้ทำหน้าที่ที่จะต้องได้รับการแต่งตั้งจากสงฆ์ ต้องมีคุณสมบัติพิเศษ คือ เป็นผู้ฉลาดในการกล่าว แสดงโอวาท จึงจะได้รับการสมมติให้เป็นผู้สั่งสอนตักเตือนและระงับอธิกรณ์ภิกษุณีสงฆ์ได้

ข้อที่ 8 ที่ว่าห้ามมิให้ภิกษุณีสั่งสอนภิกษุ แต่ภิกษุสั่งสอนภิกษุณีได้นั้น เนื่องจากภิกษุณีสงฆ์เกิดขึ้นภายหลังภิกษุสงฆ์ แต่เมื่อภิกษุสงฆ์มั่นคงแล้ว ภิกษุณีสงฆ์จึงเกิดตามมา และการเกิดเป็นภิกษุณีสงฆ์ครั้งแรกได้ก็เพราะภิกษุสงฆ์เป็นผู้ให้กำเนิด ภายหลังจึงทรงอนุญาตให้ภิกษุณีสงฆ์บวชมาตุคามแล้วจึงนำเข้าไปบวชในภิกษุสงฆ์หรือการบวชเป็นภิกษุณีสำเร็จในสงฆ์ 2 ฝ่าย ดังนั้น พระภิกษุสงฆ์จึงเป็นอาวุโสกว่าหรืออาจกล่าวได้ว่าอยู่ในฐานะพี่ชายที่มีหน้าที่ในการสั่งสอนธรรมน้องสาวของตน ซึ่งเป็นธรรมเนียมจารีตของสังคมตะวันออกหรือสังคมอินเดียที่สตรีต้องอยู่ในความดูแลของพี่ชายด้วย เมื่อภิกษุณีสงฆ์เป็นของใหม่ ก็ทรงอนุญาตให้ศึกษาไปตามสิกขาบทต่างๆ ของภิกษุสงฆ์ที่ทรงบัญญัติไว้แล้วก่อนแต่เมื่อมีภิกษุณีมีเรื่องใหม่ๆ เกิดขึ้น ก็ทรงบัญญัติสิกขาบทใหม่เป็นข้อๆ เพิ่มเข้าไป ดังนั้นการที่ทรงห้ามมิให้ภิกษุณีสั่งสอนหรือให้อโวาทแก่ภิกษุณีนั้น ส่วนหนึ่ง เนื่องมาจากภิกษุณีเข้าใจยังไม่ทั่วถึงในสิกขาบทหรือพระวินัยที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติไว้ก่อนที่จะ ทรงอนุญาตให้สตรีบวชเป็นภิกษุณี ดังนั้นจะเห็นว่าตอนแรกภิกษุณีสงฆ์เข้ามาแล้วยังไม่รู้วินัยที่มีอยู่ ก่อนแล้วว่าเป็นอย่างไรก็ทรงอนุญาตให้ภิกษุสวดปาติโมกข์ให้ภิกษุณีฟัง ต่อมาเมื่อภิกษุสวดปาติโมกข์ หลายครั้งมีพูดตาคณินติเตียนว่า ทำเพื่อลาภ ทำเพื่อสมรรถา พระพุทธเจ้าจึงห้ามมิให้ภิกษุมาสวดปาติโมกข์ ให้ภิกษุณีสวดกันเอง เพื่อป้องกันพระธรรมวินัยเสื่อมจึงเปรียบเหมือนคนสร้างคันกันสระใหญ่ ไว้ก่อนเพื่อป้องกันไม่ให้น้ำไหลล้นออกไป (วิ.มหา. (ไทย) 2/207/267, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

บทบาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

พระนางปชาบดีโคตมีเถรีว่ามีบทบาทที่สำคัญอย่างยิ่งต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มีความมั่นคงถาวร จากการที่พระนางได้ขอให้พระพุทธเจ้าอนุญาตให้สตรีเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาได้ แม้ว่าการขอของพระนางในครั้งแรกนั้นพระพุทธเจ้ายังมิได้อนุญาตให้สตรีเข้ามาบวชได้ แต่พระนางก็มิได้เกิดความย่อท้อพระนางก็ยังตั้งพระทัยอย่างตั้งมั่น ในการที่จะออกบวช จนท้ายที่สุดแล้วพระพุทธองค์ก็ทรงอนุญาตให้สตรีเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาได้ จึงเป็นต้นกำเนิดการเกิดของนางภิกษุณีสงฆ์ ในพระพุทธศาสนา และทำให้พุทธบริษัท 4 สมบูรณ์ คือ ภิกษุ, ภิกษุณี, อุบาสก, อุบาสิกา ซึ่งพระพุทธองค์ได้เคยทรงตรัสไว้ว่า “เมื่อ ตถาคตปรินิพพานไปแล้ว ถ้าภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ในธรรมวินัยยังมีความยำเกรงในพระศาสดาในพระธรรม ในพระสงฆ์ ในสิกขา ในกันและกันนี้แล เป็นเหตุปัจจัยให้สังฆธรรมตั้งมั่นอยู่ยาวนาน” (อง.ปญจก. (ไทย) 22/201/220, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

พระพุทธศาสนา จากการที่พระนางทรงขอให้ พระพุทธเจ้าประทานอนุญาตให้สตรีได้เข้ามาบวชในพระศาสนาของพระองค์ แม้ครั้งแรกพระพุทธเจ้าไม่ทรงอนุญาต แต่พระนางก็ไม่ย่อท้อและถอด

พระทัย พระนางยังคงมีจิตตั้งมั่น ในการจะออกบวชเป็นอย่างมาก จนในที่สุดพระพุทธองค์ก็ทรงประทานอนุญาตให้สตรีเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาได้ และนั่นก็เป็นจุดเริ่มต้นของการเกิดภิกษุณีสงฆ์ในพระพุทธศาสนา ทำให้พุทธบริษัท 4 สมบูรณ์ คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสไว้แต่ต้นเมื่อคราวที่พระองค์ทรงตรัสรู้ใหม่ๆ ซึ่งหลังจากที่พระนางมหาปชาบดีโคตมีได้รับการอุปสมบทเป็นภิกษุณีจากพระพุทธเจ้า โดยการถือเอาครุธรรม 8 ประการแล้วนั้น พระนางก็ได้ชักชวนให้สตรีทั้งหลายได้เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา ด้วยการแสดงชี้แจงพระธรรม คำสอนของพระพุทธเจ้าให้เหล่าสตรีที่มาเข้าเฝ้าได้ชัดแจ้งเห็นจริง การมีปฏิปทาอันน่า เลื่อมใสของพระนาง การแสดงอิทธิฤทธิ์ต่างๆ ของภิกษุณีซึ่งทำให้ประชาชนทั้งหลาย เลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา โดยมีภิกษุณีชุดแรกที่ออกบวชพร้อมกันกับพระนาง คือ สตรีชาวศากยะที่ติดตามพระนางมาประมาณ 500 นาง และเป็นกำลังสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปยังแคว้นต่างๆ แสดงถึงความบริบูรณ์ความพร้อมเพรียงของพุทธ บริษัททั้ง 4 ที่ได้ช่วยกันเผยแผ่พระพุทธศาสนาจนมีคณันบถือเป็นอย่างมาก จากที่มีภิกษุณี เพียงแค่พันกว่ารูปต่อมาไม่นานก็เริ่มมีมากขึ้นเป็นหมื่นเป็นแสนรูป โดยเฉพาะภิกษุณีที่ได้เผยแผ่พระศาสนา จนกระทั่งได้รับการสรรเสริญจากพระพุทธเจ้าให้ดำรงตำแหน่งเอตทัคคะใน ด้านต่างๆ เช่นเดียวกับพระภิกษุสงฆ์ซึ่งพระนางมหาปชาบดีโคตมีเถรีนั้น ได้รับการ สรรเสริญจากพระพุทธเจ้าว่าเป็นผู้เลิศกว่าภิกษุณีทั้งหลายในด้านรัตติกาล คือ ผู้มีประสบการณ์มาก บวชมานานรู้เรื่องราวมากกว่าภิกษุณีอื่นๆ และพระนางยังได้เป็นปวัตตินีคือ พระอุปัชฌาย์ฝ่ายภิกษุณี และได้บวชให้แก่ภิกษุณีหลายรูปให้ปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้าจนได้บรรลุเป็นอรหันต์ทั้งหลายรูปเช่นเดียวกัน ดังนั้น บทบาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระนางมหาปชาบดีโคตมีเถรี ถือว่ามีความสำคัญเป็นอย่างมาก ซึ่งภิกษุณีเกิดขึ้นเป็นลำดับสุดท้าย และพุทธบริษัททั้งหลาย เหล่านี้ก็ได้ช่วยกันเผยแผ่พระศาสนาเรื่อยมาจวบจนถึงปัจจุบัน

ความมีปฏิปทาที่ควรถือเป็นแบบอย่าง

1. เป็นผู้มีความตั้งใจแน่วแน่ พระนางตั้งใจจะบวชก็ไม่ย่อท้อ แม้อ่อนแอๆ จะได้รับการปฏิเสธก็พยายามจนกระทั่งได้รับพุทธาอนุญาตในที่สุด
2. มีความอดทนเป็นเลิศ พระนางมีความอดทนต่อความทุกข์ยากลำบาก ต้องเดินเท้าเปล่าจากเมืองกบิลพัสดุ์ไปยังเมืองไพศาลี เพื่อทูลขอบวช แม้พระพุทธองค์ทรงวาง ครุธรรม 8 ซึ่งยากต่อการปฏิบัติ แต่พระนางก็เต็มใจที่จะปฏิบัติด้วยความอดทนอย่างยิ่ง
3. มีความเคารพในธรรมอย่างยิ่ง แม้พระนางจะเป็นพระมารดาเลี้ยงของพระพุทธเจ้า ก็ได้แสดงตนในฐานะเป็น “แม่” ของพระพุทธเจ้าก็บังทนเป็นสาวิกาที่ดีคอยฟังพระพุทธโอวาทและปฏิบัติตามที่ทรงแนะนำ

บทสรุป

หลังจากที่พระพุทธองค์ได้ทรงเปิดโอกาสให้สตรีเข้ามาเป็นสมาชิกของสังฆมณฑลแล้ว ปรากฏว่ามีสตรีจำนวนไม่น้อยที่เข้ามาบวช ตลอดจนมีบทบาทในพระพุทธศาสนา โดยสตรีที่เข้ามาบวชนั้นมาจากคนทุกชนชั้นวรรณะในสังคม ได้แก่ ตระกูลกษัตริย์ขุนนาง พราหมณ์ แม่ค้า ศูทร โสเภณี เป็นต้น ซึ่งพระพุทธองค์ไม่ทรงแบ่งแยก เพราะทุกคนที่เข้ามาสู่พระศาสนานั้นจะต้องปฏิบัติตามพระวินัยเดียวกัน และจะได้รับการปฏิบัติที่เสมอเหมือนกันหมด ทั้งนี้เป็นการสนับสนุนส่งเสริมความมีเสรีภาพ ความเป็นปัจเจกบุคคลโดยตรงของสตรีในด้านภูมิปัญญา ความรู้ความสามารถแล้วก็เป็นที่ยอมรับกันว่า สตรีก็สามารถเข้าใจธรรม บรรลุมรรคผล และแสดงธรรมได้ ทั้งนี้มีสตรีทั้งที่เป็นภิกษุณีและอุบาสิกาจำนวนมาก

น้อยที่มีความรู้ความสามารถเข้าใจธรรมะได้อย่างรวดเร็ว่องแท้กระทำคุณประโยชน์แก่พุทธศาสนาไว้มาก ซึ่งล้วนเป็นผู้ปฏิบัติปฏิบัติชอบตามพุทธโอวาท จึงได้บรรลุคุณธรรมขั้นสูงสุด คือ อรหัตตผลและดำรงตนอยู่ในธรรมโดยตลอด การเกิดภิกษุณีสงฆ์ และพระเถรีที่มีความเป็นเลิศในด้านต่างๆ แสดงให้เห็นว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ให้อิสระเสรีภาพแก่มนุษย์ทุกคน โดยไม่มีการแบ่งชั้นวรรณะและเพศ ยกย่องคุณค่าของสตรีในฐานะที่เป็นมนุษย์ ภิกษุณีในพระพุทธศาสนาได้พิสูจน์สมรรถภาพให้โลกเห็นแล้วว่า ศักยภาพของสตรีในการบรรลุธรรมมิได้ย่อหย่อนไปกว่าบุรุษเพศ การที่พระพุทธเจ้าทรงยกย่องภิกษุณีให้เป็นเอตทัคคะในด้านต่างๆ แสดงให้เห็นว่าพระพุทธองค์ทรงมุ่งหมายจะยกสถานะของสตรีในสมัยนั้นให้ทัดเทียมกับบุรุษเช่นเดียวกับที่ทรงมุ่งจัดการแบ่งชั้นวรรณะ เพราะทรงเห็นว่าทุกคนมีความเสมอภาคกันในความเป็นมนุษย์และสิ่งที่กำหนดความสูงต่ำของบุคคลก็คือคุณธรรมจากการพัฒนาปัญญาภายในมนุษย์นั่นเอง

เอกสารอ้างอิง

- บรรจบ บรรณรุจิ. (2539). *ภิกษุณี: พุทธสาวิกาครั้งพุทธกาล*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระไตรปิฎกออนไลน์. *พระมหาปชาบดีโคตมีเถรี. ภิกษุณี เอตทัคคะ*. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://84000.org/> [16 กรกฎาคม 2560].
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2545). *ปัญหาภิกษุณี บททดสอบสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2540). *ธัมมปทัฏฐกถาแปล ภาค 1*. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- _____. (2540). *ธัมมปทัฏฐกถาแปล ภาค 3*. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- David S. Noss and John B Noss. (1994). *A History of the World's Religions*. 9th.ed. New york: Macmillan College Publisng Company.
- Wikiwand. *มหาปชาบดีโคตมีเถรี*. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.wikiwand.com/th/พระมหาปชาบดีโคตมีเถรี> [16 กรกฎาคม 2560].

